İBNİ VEHB

Mısır'da yetişen en büyük âlimlerden. İsmi, Abdullah; künyesi, Ebû Muhammed'dir. Fıkıh ilminde imam, müctehid, hadîs ilminde hafız (yüzbin hadîs-i şerîfi râvileri ile birlikte ezbere bilen) sika (güvenilir) fazîlet sahibi bir zât idi. 125 (m. 742)'de doğdu. 197 (m. 812)'de vefât etti. Yedi yaşında ilim tahsiline başladı. Kendilerinden ilim öğrendiği hocalarının sayısı 370 civarındadır. Bu âlimlerin en meşhûrları, başta Hazreti İmâm-ı Mâlik olmak üzere, Hazreti Hayve bin Şureyh, Hazreti Saîd bin Ebî Eyyûb, Hazreti Leys bin Sa'd, Hazreti Süleymân bin Bilâl, Hazreti İbn-i Cüreyc, Hazreti Süfyân-ı Sevrî ve Süfyân bin Uyeyne hazretleri gibi büyük zâtlardır. Bilhassa Hazreti İmâm-ı Mâlik'in derslerine çok devam edip, onların ilimlerinden, İslâmiyetin bildirdiği edeblere tam uygun olan yaşayışlarından örnek hallerinden devamlı istifâde etti. Bu derslerde İmâm-ı Mâlik'den (radıyallahü anh) duyduğu hadîs-i şerîfleri, eserleri (Eshâb-ı kiramdan nakledilen sözleri) edeb ve terbiye ile alâkalı meseleleri toplayıp "el-Mücâlesât" adında bir kitap meydana getirdi. Ayrıca, hadîs ilmine dair "el-Câmi" adlı iki cildlik eseri ve yine iki cild olan "Muvatta-ı Sagîr", "Muvatta-ı Kebîr", "Kitâb-u Ahvâl-il-Kıyâme ve Tefsîr-ül-Kur'ân" adlı eserleri vardır. Hazreti İmâm-ı Mâlik, bu zâta yazdığı mektûblarında, kendisine "Mısır'ın fakîhi Ebû Muhammed Müftî" diye hitab ederdi. Bundan başkasına fakîh (derin fıkıh âlimi) diye yazmazdı. İlmi çok fazla idi. Kendisine "Divân-ul-İlim" (ilmin kütüphânesi) denilmiştir, İbn-i Ebî Hatim diyor ki; "Ben İbn-i Vehb'in, Mısır'da ve başka yerlerde rivâyet ettiği seksenbin kadar hadîs-i şerîfe baktım. Aslı olmayan bir hadîs-i şerîf görmedim." Kendisinden rivâyet edilen hadîs-i şerîflerin sayısı yüzbin civarındadır. Hazreti İmâm-ı Mâlik'in talebelerinden, hocası tarafından en çok sevilen ve sünneti en iyi bilen olduğu rivâyet edilmektedir. Ahmed bin Sâlih "İbn-i Vehb'den daha fazla hadîs-i şerîf rivâyet eden birini tanımıyorum." dedi.

Hazreti Abdullah bin Vehb, fıkıh ilminde de çok yüksek idi. Bundan dolayı, kendisi için "Hadîs ilmi ile fıkıh ilmini cem' eden" buyuruldu. Bir defasında, İmâm-ı Mâlik'in (radıyallahü anh) huzûrunda, İbn-i Kâsım ile İbn-i Vehb'den bahsediliyordu, İmâm-ı Mâlik (radıyallahü anh) buyurdu ki; "İbn-i Vehb bütün ilimlerde âlimdir. İbn-i Kâsım ise sadece fakîhdir." Medine ahalisi bir meselede ihtilaf ettikleri vakit, Hazreti İbn-i Vehb'in gelmesini beklerler, geldiği zaman ihtilaf ettikleri mes'eleyi kendisine arz edip verdiği fetvâyı kabûl ederlerdi. Hazreti İbn-i Vehb buyurdu ki, "Allahü teâlâ beni,

İmâm-ı Mâlik ve Leys bin Sa’d vesîlesi ile dalâlete düşmekten kurtardı.” “Bu nasıl oldu?” diye sordular. Buyurdu ki; “Ben hadîs-i şerifleri toplamakla meşgûl iken, bana ulaşan çeşitli rivâyetler karşısında şaşırıp kalmıştım. Ne zaman ki, İmâm-ı Mâlik ve Leys bin Sa’d hazretleri ile karşılaştım. Onlar beni (Şu rivâyeti al, şunları alma. Bu hadîs-i şerîfin mânâsı şudur. Şunun mânâsı şöyledir) diye ikâz ettiler. Böylece ben de şaşkınlıktan ve dalâlete düşmekten kurtuldum.”

Bir defa, zamanın halifesi, kendisine mektûb yazıp, kadı olması için teklifde bulundu. İse de, mesûliyyetin çok ağır olması sebebiyle kabûl etmedi. “Niçin kabûl etmiyorsunuz? Allahü teâlâ’nın kitabı, Resûlullahın (aleyhisselâm) sünneti ile hüküm verirsiniz” diyenlere karşı, “Bilmiyor musunuz? Kıyâmet günü âlimler Peygamberler ile ve kadılar Sultanlar ile beraber haşr olunacaklar (beraber diriltilecekler)” buyurdu. Öğrendiği ilmi başkalarına da öğretti. Bu şekilde yetiştirdiği talebelerin en meşhûrları arasında kardeşinin oğlu, Ahmed bin Yûsuf et-Tenîsi, Ahmed bin Sâlih el-Mısrî, İbrâhîm bin Münzir, Yahyâ bin el-Mekâbiri bulunmaktadır. Yahyâ bin Bekir diyor ki: “Hazreti Abdullah İbn-i Vehb’in ömrünün üçte biri, kendi nefsini terbiye ve hesaba çekmekle, üçte biri, ilim öğretmekle ve üçte biri de hacca gidip gelmekle geçmiştir.” 36 defa Hac ettiği rivâyet edilmektedir, İmâm-ı Ahmed bin Hanbel (radıyallahü anh), Hazreti İbn-i Vehb hakkında buyuruyor ki: “Vehb, akıl, din, sâlih ameller sahibi idi.” İbn-i Vehb (radıyallahü anh), bir kimsenin “Hatırla o vakti ki, (kâfirlerin önderleri ile onlara uyanlar) ateşte birbirleri ile çekişirlerken, zayıf olanlar büyüklük taslayanlara şöyle diyecekler: “Biz (dünyada) size itaatkâr idik. Şimdi siz, bizden ateşin bir kısmını savabilir misiniz?” (Mü’min-47) âyet-i kerîmesini okuduğunu işitti. Hazreti İbn-i Vehb, bu âyet-i kerîmeyi duyar duymaz titremeye başladı ve uzun müddet kendisine gelemedi.

İbn-i Vehb (radıyallahü anh), Hazreti İmâm-ı Mâlik’den rivâyetle buyurdu ki: “Peygamber efendimizin kabr-i şerîfini ziyâret edip, selâm vermek isteyen kimse, (Esselâmü aleyke eyyühennebiyyü ve rahmetullahi ve berekâtühü) demelidir.”

Bir gün huzûrunda kendisinin teklif ettiği, “Kitâb-u Ahvâl-il-Kıyâme” isimli eserinde, kıyâmet hâllerine âit mevzû’lar okunuyordu. Kitâb bittiğinde, sanki benzi sararmış, yüzünün kanı çekilmişti. Bundan sonra, hiç konuşamadı ve birkaç gün sonra vefât etti.

Rivâyet ettiği hadîs-i şerîflerden bazıları: Peygamber efendimiz buyurdular ki:

“Kim ki bana salât-ü selâm getirirse, o kimse bir köle azâd etmişi gibi sevâb alır.”

Resûlullah efendimiz, namaz kıldığı vakit, ayakları şişecek şekilde ayakta dururdu. Hazreti Âişe: “Yâ Resûlullah! Allahü teâlâ, sizin gelmiş-geçmiş bütün günahlarınızı bağışladığı halde, yine bunu mu yapıyorsunuz?) Bunun üzerine, Peygamber efendimiz buyurdu ki: “Ya Âişe! Şükreden bir kul olmayayım mı?”

“Şüphesiz Cennetlikler, kendilerinden üstün olan köşk sâhiblerini sizin doğu ve batı ufkunda kavuşmakta olan parlak yıldızı gördüğünüz gibi görürler. Çünkü, aralarında fark vardır.” Eshâb-ı kiram: Ya Resûlallah! Bunlar peygamberlerin yerleridir. Başkaları onlara ulaşamaz.” Dediler. Peygamberimiz (aleyhisselâm) buyurdu ki: “Bilakis! Nesfsim yed-i kudretinde bulunan Allahü teâlâ’ya yemîn ederim ki, onlar, Allah’a imân ve Peygamberleri tasdîk eden bazı kimselerdir.”

“Bir sadaka verip de sonra sadakasından dönen kimsenin misâli, kusup da sonra kusmuğunu yiyen köpek gibidir.”

Hazreti Ebu Bekr-i Sıddîk, Peygamber efendimize, “Ya Resûlallah! Bana bir duâ öğret ki, namazımda ve evimde onunla duâ edeyim.” dedi. Peygamber efendimiz buyurdu ki: “De ki; Ya Rabbi! Ben nefsime çok zulm ettim. Günahları ise ancak sen affedersin. Bana tarafından mağfiret buyur ve bana acı. Çünkü, hakkıyle acıyan, affeden ancak sensin.”

“Biriniz bir yere indiği zaman, (Eûzü bi-kelimâtillahittâmmâti min şerri ma haleka) desin. Çünkü, oradan gidinceye kadar hiçbir şey ona zarar ve kötülük yapmaz.” buyurdu.

“Kul günah veya kat-ı rahm (sıla-yı rahmi terk) dâvasında bulunmadıkça ve acele etmedikçe duâsı kabûl edilir.” Eshâb-ı kiram, “Ya Resûlallah! Acele etmek nedir?” diye sorunca: “Duâ ettim de, kabûl edildiğini görmedim der ve o anda vaz geçerek duâyı bırakır.” buyurdular.

“Allahü teâlâ, rahmeti yüz parça olarak yarattı. Doksandokuzunu kendi nezdinde tutu. Bir parçasını yeryüzüne indirdi. İşte mahlûkât bu bir parçadan dolayı birbirlerine acırlar. Hatta hayvan, üzerine basarım endişesiyle, tırnağını yavrusundan kaldırır.”

Bir kimse Peygamber efendimize suâl edip, “Müslümanların hangisi daha hayırlıdır?” dedi. Resûlullah (aleyhisselâm), “Elinden ve dilinden müslümanların emîn olduğu kimsedir.”buyurdu.

Bir zaman Yemen’den bir şahıs hicret edip, Medine-i Münevvere’ye, Peygamber efendimizin huzûr-ı şerîflerine geldi ve dedi ki: “Yâ Resûlallah! Ben Yemen’den hicret edip cihâda gitmek üzere buraya geldim.” Peygamber efendimiz, “Senin Yemen’de kimsen var mıdır?” buyurdular. O kimse, “Evet, Yâ Resûlallah! Anam ve babam var.” dedi. Peygamberimiz (aleyhisselâm), “Buraya gelip cihâda gitmek için onlardan izin aldın mı?” buyurdular. O kimse, “Hayır, Ya Resûlallah!” dedi. Bunun üzerine, Peygamber efendimiz buyurdular ki: “Sen tekrar Yemen’e dön. Eğer annen ve baban izin verirlerse, o zaman cihâda gel. Şayet izin vermezlerse, onların yanında kal ve onlara hizmet et.”

“Her kim, Allah ve âhıret gününe imân ederse, ya hayır söylesin, yâhud sussun. Her kim Allaha ve âhıret gününe imân ederse, komşusuna ikram etsin. Her kim, Allaha ve âhıret gününe imân ederse, misâfirine ikram etsin.”

Hazreti Âişe’den rivâyet ettiği Hadîs-i şerîfte, Hazreti Âişe buyurdu ki:

Resûlullah’a (aleyhisselâm) ilk vahyin başlaması uykuda sadık (doğru) rü’yâ görmekle olmuştur. Gördüğü her bir rü’yâ muhakkak sabah aydınlığı gibi apaçık meydana gelirdi. Sonra kalbine yalnızlık sevgisi düşürüldü. Artık Hira Mağarası içinde yalnız kalmayı tercih eder oldu. Orada ehlinin yanına dönmeden birkaç gün ibadet ederdi. Bu maksatla yanına yiyecek de alırdı. Sonra Hazreti Hadîce’nin yanına döner yine o kadar bir müddet için yiyecek tedârik ederdi. Nihâyet Hira Mağarası’nda bulunduğu bir sırada ansızın (emir-i Hak) karşısına çıkıverdi (Şöyle ki), Kendisine melek gelerek “Oku!” dedi. Resûlullah (aleyhisselâm), “Ben okumak bilmem” cevabını verdi. Fahr-i Kâinat (aleyhisselâm) buyurdular ki; “O zaman melek beni alarak takatim, kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yine, “Oku!” dedi. Ben de “Okumak bilmem” dedim. Melek beni yine alıp ikinci defa takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yine “Oku!” dedi. Ben de “Okumak bilmem” dedim. Nihâyet beni üçüncü defa olarak takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp şu âyetleri okudu. “Yaratan Rabbinin adıyla oku! O Allah ki, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Her halde Oku! Senin Rabbin kalemle yazı yazmayı öğreten kerîmler kerîmidir. İnsana bilmediğini öğretmiştir.” (Sûre-i Alâk-1-5) Bunun üzerine Resûlullah (aleyhisselâm) o sıkıştırma sebebiyle (heyecandan) boyun etleri titreyerek döndü. Ve Hazreti Hadîce’nin yanına giderek “Beni örtün! Beni örtün!” buyurdu. Mübârek vücudunu sarıp örttüler. Ondan sonra Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) Hazreti Hadîce’ye “Ey Hadîce! Acaba bana ne oluyor?” buyurdu! Olup bitenleri ona haber verdi. “Kendimden korktum” buyurdu. Hazreti Hadîce ona şunları söyledi, “Öyle deme sevin! Allaha yemîn ederim ki, Allahü teâlâ seni hiçbir vakit utandırmaz. Çünkü sen akrabana bakarsın, sözün doğrusunu söylersin, işini görmekten âciz olanların ağırlığını yüklenirsin. Fakîre verir, kimsenin kazandırmıyacağını kazandırır, misâfiri ağırlarsın. Hak yolunda zuhur eden hâdiseler karşısında (halka) yardım edersin.”

Bundan sonra Hazreti Hadîce, Resûlullahı (aleyhisselâm) beraberine alarak Varaka bin Nevfel’e götürdü. Bu zât, Hazreti Hadîce’nin amcası oğlu, yani babasının kardeşi oğlu idi. Cahiliyet zamanında hıristiyan dinine girmiş bir kimse olup, arabca yazı yazmasını bilir, İncîl’den Allahü teâlâ’nın dilediği kadar bazı şeyleri arabca yazardı. Varaka gözleri görmez olmuş biri (pir-i fâni) idi. Hazreti Hadîce kendisine, “Ey Amca! Dinle bak, kardeşinin oğlu neler söyleyecek” dedi. Varaka bin Nevfel, “Ne var kardeşim oğlu?” diye sorunca Resûlullah (aleyhisselâm) gördüğü şeyleri kendisine haber verdi. Bunun üzerine Varaka, “Bu gördüğün Mûsâ aleyhisselâma indirilen Nâmus-u Ekber’dir (Cebrâil aleyhisselâmdır). Ah keşke senin davet günlerinde genç olaydım. Keşke kavmin seni çıkaracakları (hicret ettirecekleri) zaman hayatta bulunsaydım” dedi. Resûlullah (aleyhisselâm)“Onlar beni çıkaracaklar mı ki?” diye sordu. Varaka “Evet, çıkaracaklar. Zira senin gibi bir vahiy getirmiş hiç bir kimse yoktur ki düşmanlığa uğramasın. Şayet senin davet günlerine yetişirsem sana son derece yardım ederim.” cevabını verdi.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Vefeyât-ül-a’yan cild-3, sh. 36

2) Hilyet-ül-evliyâ cild-8, sh. 324

3) Tehzîb-ut-tehzîb cild-6, sh. 71

4) El-A’lâm cild-4, sh. 144

5) Tezkiret-ül-Huffâz cild-1, sh. 279

6) Brockelman sup I 257

7) Şezerât-üz-zeheb cild-1, sh. 347

8) El-İntika sh. 48

9) Ed-Dîbâc-ul-mezheb sh. 132

10) Tertîb-ul-medârik cild-2, sh. 421

11) Mucem-ul-müellifîn cild-6, sh. 162

12) İzâh-ul-meknun cild-2, sh. 428, cild-1, sh. 438

13) Mîzân-ul-i'tidâl cild-2, sh. 86